

Dominika Kleinová

PROSTITÚCIA NA SLOVENSKU

MARENČIN PT

Copyright © Dominika Kleinová, 2025
© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2025
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © Marenčin Media
Cover illustration © Konštantín Bauer / SNG
Illustration: © Mikuláš Galanda / SNG, Cyprián Majerník / SNG,
Konštantín Bauer / SNG
© Anton Jasusch (dedičia) / LITA, 2025
© Imrich Weiner-Kráľ (dedičia) / LITA, 2025
© Koloman Sokol (dedičia) / LITA, 2025
© Štefan Bednár (dedičia) / LITA, 2025
Layout © Marta Blehová
1067. publikácia
1. vydanie

ISBN 978-80-569-1282-9 (viaz.)
ISBN 978-80-569-1283-6 (ePDF)
ISBN 978-80-569-1284-3 (ePub)

Dominika Kleinová

PROSTITÚCIA NA SLOVENSKU

MARENČIN PT

OBSAH

Úvod	6
I. Dejiny prostitúcie	13
Ako sa písali dejiny prostitúcie?	13
Od antických kňaziek lásky po sexuálne pracovníčky – náčrt historického obrazu prostitúcie	22
II. Prostitúcia ako biologicko-sociálny problém	41
Spoločenské a sexuálne normy v európskom priestore na prelome 19. a 20. storočia	41
Je prostitúcia vrodená choroba?	45
„Temné remeslo“ vo svetle eugeniky	47
„Veľké sociálne zlo“	50
Hrozba pre rodinu a zdravú spoločnosť	51
III. Legislatívne prístupy k obchodu so slasťou	55
Prostitúcia ako nutné zlo v (ne)dokonalom svete	56
„Nevyhnuté zlo“ za monarchie a republiky do roku 1922	58
Sociálne zlo a padlé ženy v spoločnosti	65
Cesta k aboličnému zákonu v medzivojnovom Československu ...	69
Aboličný zákon 241/1922	74
Politické diskusie o reglementácii a abolicionizme: Prostitúcia medzi nutnosťou a bielym otroctvom v Československu	76
Implementácia zákona 241/ 1922 vo vybraných mestách Slovenska	87
Temná strana mesta: Život na okraji v Bratislave a Košiciach	91
„Nočná pliaga“ slovenských miest od západu po východ	102

IV. K slovu sa dostávajú lekári	115
Diskusie o prostitúcii, prostitútkach a pohlavných chorobách	115
Situácia v Československu	118
Venušine jazvy alebo pohlavné choroby v československom kontexte	122
V. Sociálno-ekonomické aspekty života prostitútok	129
Život na periférii: dimenzie sociálneho vylúčenia prostitútok	141
Ekonomická dimenzia vylúčenia	143
Priestorová dimenzia sociálneho vylúčenia	149
Sociálna dimenzia vylúčenia	157
Sociálna pomoc a starostlivosť o prostitútky	176
VI. Umelecko-kultúrna reflexia prostitúcie	187
Nočné motýle v reflexii medzivojnového výtvarného umenia	189
Postava prostitútky v medzivojnovej literárnej reflexii	198
Film osvetový a hraný v kontexte prostitúcie	203
VII. Homosexuálna prostitúcia v medzivojnovom	
Československu	209
Homosexualita v medzivojnovom Československu	211
Homosexuálna prostitúcia na stránkach dbovej odbornej literatúry	212
Prehľad prameňov k dejinám prostitúcie	221
Záver	230
Poznámky	233
Príloha: Počet verejných domov a prostitútok	270

Úvod

Pliaga, upír, škola neresti, bahno spoločnosti, temné remeslo alebo nešťastie ľudstva. Tieto metafory v minulosti označovali kontroverzný jav, ktorý sa tiahne skoro celými známymi dejinami spoločnosti. Prostitúciu. Niektorí tvrdí, že ide o remeslo staré ako samotné ľudstvo. Iní hovoria o jej hriešnosti a nevykoreniteľnej povahe, pretože kráča ruka v ruke s manželstvom už od staroveku. Od počiatkov civilizácie nezmizla, ani sa príliš nezmenila. Prežívala aj v najťažších obdobiach a prispôsobila sa rôznym zmenám v spoločensko-právnych prístupoch a morálnych postojoch. Podľa morálky doby sa striedali epochy jej rozmachu alebo útlmu. Prostitúcia bola niekedy zakázaná, inokedy povolená alebo reglementovaná. V súčasnosti je na Slovensku v šedej zóne abolicionizmu, takže nie je oficiálne ani povolená, ani zakázaná.

Predstavte si, že sa prechádzate po rušnej ulici a rozhodnete sa osloviť náhodne okoloidúcich ľudí s otázkou, čo si predstavujú pod pojmom prostitúcia. Ich odpovede by nepochybne odrážali pestrú škálu názorov: mnohí by spomenuli, že ide živnosť s vlastným telom, rýchly a jednoduchý spôsob obživy. Niektorí by tvrdili, že prostitúciu vykonávajú len nevzdelané ženy, slobodné matky či študentky. Iní by spomenuli staré kliše, že ide o „najstaršie remeslo“ prepojené s kriminalitou, nezamestnanosťou, nedostatkom financií, drogami alebo obchodom s ľuďmi. Pre niektorých je tento pojem len synonymom pre sex za peniaze, zatiaľ čo pre iných predstavuje psychicky a fyzicky náročnú prácu so širokou škálou negatívnych sociálno-patologických dôsledkov.

Určite ste už počuli o tom, že prostitúcia je „najstarším remeslom sveta“. Zabudnite na to. Tým najstarším môže byť hrn-

čiarstvo, kňazstvo alebo liečiteľstvo. Výraz „najstaršie remeslo“ v súvislosti s predajnou „láskou“ sa prvýkrát objavil až v roku 1898, keď ho Rudyard Kipling použil v poviedke *On the city wall*.¹ Toto úslovie sa postupne ukotvilo v jazyku a ľudia ho začali mylne považovať za historickú pravdu. Môžeme predpokladať, že sex za peniaze alebo iný benefit je jednou z najstarších foriem obchodu, ale nie remeslom sveta alebo žien. V minulosti toto tvrdenie často slúžilo na ospravedlnenie mužov, ktorí tvrdili, že platená „láska“ je súčasťou ľudskej prirodzenosti. S týmto argumentom si muži mohli beztrešne užívať rozkoš a slasť. V praxi išlo o produkt transhistorických mužských sexuálnych potrieb, v rámci ktorých boli prostitútky považované za prínosné, pretože posilňovali sociálny koncept mužstva. V 19. storočí bolo bežné, že chlapci prišli o panictvo s prostitútkou vo verejnom dome. Tento trend sa prejavoval v dvojitom štandarde sexuálnej morálky, ktorý predpokladal, že heterosexuálni muži a ženy sú posudzovaní odlišne za rovnaké alebo podobné sexuálne správanie. Ide o dvojité meranie, ktorý meria ženské sexuálne správanie prísnejšie a negatívnejšie v porovnaní s mužmi. Napríklad v minulosti boli prostitútky trestané alebo boli pod policajným a lekárskeym dohľadom, pričom muži (klienti), ktorí využívali ich služby, neniesli žiadnu zodpovednosť. Nepodstupovali lekárske prehliadky ani neboli posielaní do nemocnice, aj keď boli pohlavne chorí. Prostitútky boli obviňované zo šírenia pohlavných chorôb, zatiaľ čo muži boli prezentovaní ako obeť. Po styku s prostitútkou sa vracali k svojim manželkám a často ich nakazili syfilisom alebo kvapavkou, pričom opäť zodpovednosť niesla žena. Vo verejnom diskurze boli pohlavné choroby považované výlučne za ženský problém.

Opísať prostitúciu alebo sexuálnu prácu je relatívne ľahká úloha. Omnoho problematikejšie je vytvoriť objektívnu definíciu, tak aby sme sa vyhli morálnym súdom. Dodnes vzniklo nespočetné množstvo definícií. Moderný výklad hovorí, že prostitúcia je finančne motivovaný predaj vlastného tela pre sexuálne účely.² Iná definícia hovorí, že ide o poskytovanie sexuálnych a erotických

služieb zákazníkom za finančnú odmenu alebo inú protislužbu. Vybrané definície ale nehovoria nič o jej povahe v zmysle dobrovoľnosti, príčin a dôsledkov. Z tohto dôvodu sa musíme pozrieť na problematiku z iného uhla pohľadu. Charakter prostitúcie, resp. práce v sexbiznise je neustále predmetom hodnotových a politických sporov. V súčasnosti, najmä v anglosaskom a západoeurópskom svete, sa vedie verejný dialóg o prostitúcii z dvoch rôznych pohľadov. Jedna strana vníma prostitúciu ako formu sexuálnej práce, čo znamená, že osoby, ktoré ponúkajú komerčné sexuálne služby, majú určitú mieru voľby a schopnosť rozhodovať sa o svojom živote.³ Pre nich je prostitúcia profesionálnou činnosťou, ktorú dobrovoľne vykonávajú sexuálni pracovníci a pracovníčky. Tento prístup považuje komerčné poskytovanie sexu za legálnu alebo dekriminalizovanú formu práce, v rámci ktorej sexuálni pracovníci vykonávajú svoju prácu a zarábajú peniaze v regulovanom prostredí. Takéto vnímanie sa zároveň snaží zlepšiť postavenie a bezpečnosť sexuálnych pracovníkov a pracovníčok, pričom odmieta akékoľvek nútené poskytovanie sexuálnych služieb.⁴ Moderný prístup k sexuálnej práci sa začal formovať v 60. rokoch v USA a používa nové pojmy, ako je sexbiznis, sexuálny pracovník/pracovníčka a sexuálna asistentka/asistent. Vybrané termíny sú úzko spojené s bojom za práva sexuálnych pracovníkov/pracovníčok v minulosti, ktorý mal za cieľ zlepšiť ich životné podmienky a podporovať myšlienku, že sex za finančnú odmenu môže byť dobrovoľným rozhodnutím.

V opozícii k sexuálnej práci stojí prostitúcia ako dôsledok rodovej hierarchie a sexuálnej dominancie.⁵ Táto pozícia pracuje s pojmami ako prostituujúce osoby (angl. *prostituted persons*) alebo osoby v prostitúcii (angl. *persons in prostitution*), aby sa zdôraznilo ich znevýhodnenie a zraniteľnosť. Osoby v prostitúcii vníma v kontexte sociálnej nerovnosti, zraniteľnosti a znevýhodnenia na základe určitej triedy s istým sociálnym statusom. V tomto prípade sú prostituujúce osoby stigmatizované pod tlakom marginalizácie. Ich argumentácia je jednotná a založená na

myšlienke rodového a sexuálneho podriadenia žien (prostitútok), ktoré pramení z patriarchálneho systému spoločnosti. V tomto prípade je prostitúcia spojená s nízkym sociálnym postavením žien, násilím páchaným na ženách a obchodom so ženami. Vnímaná je ako spoločenský problém s množstvom nepriaznivých bezpečnostných, zdravotných a sociálnych následkov. K motívom k jej vykonávaniu patrí najmä snaha dosiahnuť lepší finančný príjem, sociálne postavenie alebo iné hodnoty. Môže byť dlhodobým zdrojom obživy alebo krátkodobým privyrobením si. Najčastejšie sú sexuálne služby poskytované v rámci verejných domov, masážnych salónov a ulíc, alebo vytvorením si vlastnej skupiny klientov. Prostitúcia môže byť nútená (obchod so ženami za účelom sexuálneho vykorisťovania) alebo dobrovoľná. Taktiky získania žien k sexuálnemu vykorisťovaniu sú rôzne, ale za posledných sto rokov sa veľmi nezmenili. Vo väčšej miere sa obeťami stávajú ženy z chudobných rodín. Únosca okúzli mladú ženu a naláka ju na lepší život v zahraničí, kde si bude môcť privyrobiť v bare ako tanečnica alebo speváčka. Žena plná nádeje odíde do inej krajiny, ale po príchode jej vezmú všetky doklady. Sľúbené tancovanie sa rýchlo premení na nútenú prostitúciu. Celý jej zárobok skončí v rukách kupliarov, zatiaľ čo ona zostane uväznená bez dokladov, bez peňazí a bez možnosti úniku, nútená pokračovať v poskytovaní sexuálnych služieb.

Osoba, ktorá využíva romantické alebo sexuálne vzťahy na dosiahnutie materiálnych výhod, sa môže nazývať zlatokopka/gigolo. Dodnes je náročné určiť hranicu medzi zlatokopkou/gigolom a prostitúciou. V angličtine je tento jav známy pod pojmom „*gold digging*“ (doslovný preklad: kopanie zlata). Nie je to výlučne moderný fenomén, zlatokopky a gigolovia existovali aj v minulosti. Historicky sa tieto osoby často pasovali do rolí kráľových milieniek, obsluhovali bohatých statkárov alebo zvädzali padlých šľachticov/ovdovelé šľachtické.

Kniha, ktorá sa k vám dostala, je jedinečná svojím obsahom, pretože poodhalí nepoznané dejiny prostitúcie v prvých troch

dekádach 20. storočia v slovenských mestách. Pohľad na tento fenomén sprostredkujem skrz výpovede odborníkov, politikov, inštitúcií a osôb zapojených do prostitúcie. V práci budem sledovať myšlienkové svety rôznych skupín spoločnosti od politikov, cez prostitútky, lekárov, sociálnych pracovníkov až po umelcov. Predkladaným výskumom chcem prezentovať prvú komplexnú prácu na tému prostitúcie v medzivojnovom Československu (so zameraním na územie Slovenska), pretože v miestnom akademickom a verejnom prostredí sa jej nevenuje systematická a komplexná pozornosť. K tejto téme bolo dodnes publikovaných iba niekoľko prác, ktoré boli vždy zamerané na veľké mestá Rakúsko-Uhorska a české krajiny. Slovenské mestá ostali skoro bez povšimnutia. Len niekoľko menších prác spomínalo tento fenomén, ktorý bol opísaný najmä v legislatívnych kontextoch. Keď porovnáme stav na slovenskom knižnom a vedeckom trhu s inými krajinami, tak prinajmenšom zistíme, že je nedostatočný. Na nasledujúcich stránkach preto získate odpovede na nevšedné otázky dotýkajúce sa rozličných aspektov života prostitútok v dvoch legislatívnych systémoch. Odpovieme si na otázky, ako prostitútky v minulosti žili, kde sa vyskytovali, ako sa chránili pred otehotnením, akými boli matkami, aké páchali kriminálne činy, ale aj to, aké zločiny boli páchané na nich. Detailnejšie sa pozrieme na prostitúciu v kontexte pohlavných chorôb, verejného odborného i laického diskurzu a ako bola téma prostitúcie reflektovaná v mediálnom diskurze a umení.

Myšlienka napísať knihu o dejinách prostitúcie mi vírila v hlave niekoľko rokov počas vysokoškolského štúdia. O danú tému som sa začala zaujímať v druhom ročníku na univerzite, keď započal zber údajov k mojej bakalárskej práci o prostitúcii v starovekej rímskej spoločnosti. Začala som pátrať po literatúre a rôznych historických prameňoch. Pri výskume ma najviac ovplyvnila práca *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i Republiky* od profesorky Mileny Lenderovej. Táto práca ma doslova uchvátila a položila pevný základ pre moje vlastné bádanie. Po ukončení

magisterského štúdia som sa rozhodla jej napísať a naša spolupráca sa odštartovala v roku 2018. Pracovala som ako jej doktorandka päť rokov, písala dizertačnú prácu a učila predmet dejiny prostitúcie. Za to, že knižka vyšla, vďačím najmä Milene Lenderovej a Christiane Brennerovej, ktoré ma podporovali svojimi cennými radami a komentármi.

Spočiatku som k téme pristupovala s určitou dávkou senzáciovosti, ktorá sa časom zmenila na vedeckú zanosť a lásku k poznaniu neznámeho. Mojim vnútorným cieľom bolo pozrieť sa na dejiny prostitúcie a pramene inými očami, ako to bolo doteraz zvykom tradičnej historiografie. Z tohto dôvodu som sa pozrela na daný problém optikou gender history a sociálneho vylúčenia. Cieľom predkladanej publikácie je opísať fenomén prostitúcie na území Slovenska (1918 – 1938) v širšom politicko-právnom, medicínskom, sociálnom a kultúrnom kontexte, prostredníctvom zmapovania a kritického preskúmania prameňov rôznorodého charakteru.

Salvador

I. DEJINY PROSTITÚCIE

Ako sa písali dejiny prostitúcie?

Prostitúcia, či už nás to šokuje, alebo nie, je téma, ktorú historici, lekári, sociológovia a pedagógovia skúmali už dávno v minulosti. Dnes tvorí neodlučiteľnú súčasť kultúrnych, sociálnych, hospodárskych, právnych a politických dejín. Historická reflexia prostitúcie bola prvotne predstavená v 19. storočí svetovými a regionálnymi odborníkmi, ktorí medzi sebou často zastávali odlišné názory a interpretácie. Niektoré ich práce boli odbornejšie, iné popularizačnejšie a ovplyvnené politikou, bulvárom či dokonca pikantnosťami alebo pornografiou. Publikácie na vybranú tému sa začali v 19. storočí šíriť ako huby po daždi, čo výrazne ovplyvnilo verejný diskurz a sociálne vnímanie prostitútok. Početnosť publikácií v tomto období súvisela najmä s rozmachom komunálnej hygieny, rozvojom medicíny, sociológie a bojom proti pohlavným chorobám. Prostitúcia v minulosti nebola len tichým zjavom spoločnosti, ktorý sa odohrával iba za dverami verejných domov. Stala sa predmetom vášnivých verejných diskusií a analýz, ktoré formovali naše chápanie tohto zložitého aspektu ľudskej histórie.

Prvotné koncepty kultúrnych dejín prostitúcie v európskom prostredí boli prezentované francúzskymi autormi v 19. storočí. Za zmienku stojí práca *Histoire de la prostitution chez tous les peuples du monde depuis l'antiquité la plus reculée jusqu'à nos jours* od Paula Lacroixa, ktorý používal pseudonym Pierre Dufour. Jeho práca síce obsahovala bulvárne prvky a bola spestrená príbehmi z ulice a nevestincov, no zároveň dielo ponúklo komplexný pohľad na dejiny prostitúcie od staroveku až po 19. storočie. Pri čítaní je

potrebné vnímať text s istým nadhľadom a sústrediť sa na to, čo je správa, anekdota alebo autorov názor. Jeho dejiny prostitúcie sú prvým pokusom súhrne reflektovať túto chúlостivú tému. Prostitúciu vnímal ako najsmutnejšiu ľudskú slabosť. Akademická definícia z roku 1835 bola podľa neho vágna: *Prostitúcia je úplné oddanie sa smilstvu*. Rozhodol sa ju preto rozšíriť nasledovne: *ide o telesné nemanželské oddanie sa dievčaťa alebo ženy mužovi za účelom poskytnutia mu nedovoleného pôžitku*.⁶ V jeho dielach sa prostitúcia stala objektom podrobnej analýzy, pričom ju rozdelil do troch foriem. Prvou bola pohostinná prostitúcia, ktorá bola často spojená s rituálmi pohostinnosti a výmenou služieb. Druhou formou bola posvätná (náboženská) prostitúcia, praktikovaná v chrámoch a spojená s náboženskými obradmi. Tretia forma, legálna prostitúcia, bola uznaná zákonom a regulovaná štátom alebo miestnymi autoritami.

Významný parížsky lekár a hygienik Alexandre-Jean-Baptiste Parent-Duchâtelet sa pokúsil o historicko-sociologickú reflexiu prostitúcie v roku 1836 v publikácii, ktorú neskôr editoval Alain Corbin s názvom *La prostitution à Paris au XIXe*.⁷ Parent-Duchâtelet tvrdil, že prostitúcia umožňuje udržiavať poriadok v sexuálnych vzťahoch spoločnosti. Stigmatizoval prostitútky, no prehlásil ich za nevyhnutné pre učenie sa mužnosti. Klienta preto úrady v žiadnom prípade nemali trápiť ani súdiť. Na základe tohto argumentu pristúpil k obchodu so sexom s určitou dávkou tolerancie, ale zároveň presadzoval pravidelnú kontrolu nevestincov a prostitútok. Jeho dôraz na pravidelnú kontrolu bol výsledkom potreby komunálnej hygieny a boja proti pohlavným chorobám. Zaujímal sa o problematiku verejného odpadu, ktorá ho inšpirovala k následnému výroku: „*Ve velkých aglomeracích jsou prostitutky potřebné stejně jako kanalizace, smetiště a skládky odpadů. Postoj autorit by měl být ke všem těmto jevům stejný*.“⁸ Zároveň jeho sociálna analýza prostitúcie bola dôležitá, pretože zozbieral obrovské množstvo sociologických a antropologických dát o živote prostitútok, ktoré precízne analyzoval. Duchâtelet ukázal, že prostitútky

nežili mimo spoločnosti. Pre mnohé ženy bol obchod so sexom životnou fázou, po ktorej si našli inú prácu.

Alain Corbin vytvoril jedinečné dielo s názvom *Les filles de nocés: misère sexuelle et prostitution, XIXe et XXe siècles*, ktoré sa stalo klasickým francúzskym príspevkom k problematike dejín prostitúcie.⁹ Autor sa pokúsil opísať francúzsky model reglementácie prostitúcie nastolený po francúzskej revolúcii, ktorý mal tendenciu marginalizovať prostitútky a zatvárať ich do verejných domov. Jedným dychom treba dodať, že prostitútky boli na okraj spoločnosti vytláčané už pred zavedením tohto systému. V práci Corbin vyvracia strašidelné stereotypy zobrazované v beletrii. Zároveň zobrazuje prostitúciu vo francúzskom prostredí devätnásteho storočia nie ako neresť, zločin alebo chorobu, ale ako dobre štátom organizovaný obchod. Corbin odhalil, ako nevestince slúžili sexuálnemu priemyslu rovnakým spôsobom, akým továrne slúžili výrobe. Jeho pohľad vyvracia romantické predstavy a ukazuje, že prostitúcia bola v tej dobe zložitým sociálnym javom, do ktorého sa miešala regulácia, marginalizácia a ekonomický aspekt. Týmto spôsobom rozoberá mylné predstavy a poskytuje nám pohľad na prostitúciu nielen ako problém, ale aj ako súčasť širšieho sociálneho kontextu francúzskej spoločnosti 19. storočia.

V rámci svetovej historiografie je základným zdrojom pre štúdium dejín prostitúcie koncept Michela Foucaulta, ktorý popísal v diele *Dozerať a trestať (Surveiller et punir)* techniky verejnej moci.¹⁰ Koncept analyzuje teoretické a sociálne mechanizmy modernej doby, ktoré sa využívali v trestno-právnom viktoriánskom a francúzskom systéme. Centrom jeho záujmu bola disciplinárna moc situovaná najčastejšie vo väzniciach, nemocniciach a na psychiatrických oddeleniach v 18. a 19. storočí. Koncept odhaľuje mocenské praktiky aplikované na spoločnosť prostredníctvom sociálneho lekárstva a štatistík s cieľom pozorovať, normalizovať a kontrolovať. Prostitútky a obchod so sexom v tomto období začali predstavovať politický problém, ktorý bol diskutovaný skrz tému kriminality a verejného zdravia, primárne v kontexte šírenia

pohlavných chorôb. Foucaultov pohľad nám odhaľuje svet politiky, morálky a disciplinárnych štruktúr, formujúcich dejiny prostitúcie v období, ktoré na prvý pohľad môže pôsobiť nenápadne, no v skutočnosti tvorilo základ našej modernej spoločnosti.

Ďalšie moderné historické práce o prostitúcii v stredoeurópskom prostredí boli výsledkom bádania nemeckých sociálnych a kultúrnych dejín. Za otca dejín prostitúcie sa považuje Iwan Bloch, nemecký dermatológ a psychiater, ktorý zaviedol v roku 1906 pojem sexuálna veda. Jeho záujem vychádzal z lekárskej praxe a od opisu príčin syfilisu prešiel k všeobecnému výkladu sexuality. V monumentálnom diele s názvom *Sexual Life in Our Time* (1907) položil základy modernej sexuológie (nem. *Sexualwissenschaft*) ako vedeckej disciplíny.¹¹ V práci *Die prostitution* (1912) analyzoval dejiny prostitúcie od antického sveta až po 19. storočie.¹² Prostitúciu reflektoval nielen v zrkadle sociálnych a transkultúrnych dejín, ale vnímal ju aj ako otázku, ktorá spadá do oblasti dejín medicíny. Definoval ju ako zvláštnu formu mimo-manželského pohlavného styku, ktorá sa vyznačuje tým, že sa jedinec profesionálnou predajnou formou oddá napospas neurčitému počtu osôb k súloži alebo iným pohlavným úkonom.¹³ Podľa Blocha fenomén prostitúcie mal byť ústrednou témou sexuológie, pretože na tomto jave bolo možné skúmať významné aspekty sexuality. Ako jeden z prvých historiografov sa zaujímal o mužskú prostitúciu.¹⁴

Ako môžeme vidieť, francúzska a nemecká historiografia razantne ovplyvnili moderný výskum dejín prostitúcie nielen na európskom kontinente. Čo sa týka slovenskej a českej historiografie, tak do obdobia 20. storočia reflexia dejín prostitúcie nevznikla. Rozšírené boli publikácie najmä v nemeckom alebo aj maďarskom jazyku. Z regionálneho hľadiska rozšírenou prácou bola napríklad kniha *Pud pohlavní a prostitute* od českého autora Otakara Rožánka z roku 1903. Ide o prácu s bohatou faktografiou, ale bez relevantných zdrojov. Dielo sa viac opiera o situáciu a pomery v Európe, pričom absentujú konkrétne aspekty v stredoeuróp-

skom prostredí. Práca prezentuje v niektorých častiach iracionálne animozity voči prostitútkam a má znaky antisemitizmu.¹⁵ Napriek tomu sa na danú prácu odvolávalo v priebehu 20. storočia mnoho odborníkov.

Prvotnú významnú zásluhu na skúmaní dejín prostitúcie má v československom prostredí Milena Lenderová, ktorá v roku 2002 vydala publikáciu *Chytíla patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky*.¹⁶ Dielo predstavuje prvý ucelený sumár informácií o predajnej „láske“ a sociálnom postavení prostitútok od 19. storočia po rok 1938. Pomery na území Slovenska sú opísané predovšetkým v kontexte počtu verejných domov a registrovaných prostitútok. Napriek tomuto faktu publikácia prináša podrobné informácie, ktoré sa dajú aplikovať aj v slovenskom prostredí. Komparácia dejinného vývoja prostitúcie v jednotlivých častiach Rakúsko-Uhorska a Československa odhaľuje veľmi podobné, niekedy až identické rysy tohto mnohohvrstevného fenoménu. Za posledné roky sa toto dielo stalo inšpiračným a pramenným zdrojom pri vzniku prác zameraných na vybraný okruh problému. Blanka Soukupová v Sociologickom časopise¹⁷ uvádza, že dielo je cenné primárne pre poskytovaný prehľad prameňov tlačenej a ikonografickej povahy. Milena Lenderová sa pozerá na prostitúciu prizmou kultúrnej histórie a historickej antropológie. V porovnaní s inými menšími prácami¹⁸ ide o prvú komplexnú analýzu prostitúcie na prelome 19. a 20. storočia v československom prostredí.

Dejiny prostitúcie si môžeme predstaviť ako viacvrstvový obraz, ktorý historici maľujú od čias staroveku až po dobu postmoderny, pričom používajú rôzne metódy a prístupy. Na pódium týchto dejín vstupuje všetko od starodávnych príbehov až po súčasnú rozmanitosť. Prostitúcia, ako jeden z kľúčových javov sociálnych a urbánnych dejín, sa do centra pozornosti slovenských historikov nedostala v takej miere ako v iných stredoeurópskych krajinách.¹⁹ Tento pálčivý problém sa začal čoraz častejšie objavovať v slovenskej historiografii iba nedávno. Za posledné roky bolo napísaných len niekoľko krátkych článkov, štúdií a kvalifikačných prác.²⁰

Okrem týchto prác bol schválený menší grant na výskum danej problematiky pod vedením Anny Fundárkovej a Blanky Szeghyovej. Projekt s názvom *Ženy z polosveta. Neviešky, odalisky, konkubíny, kráľovské metresy a kurtizány v našich dejinách. Sondy do problematiky* má už za sebou prvú konferenciu (workshop), ktorá sa konala v Kremnici v dňoch 12. – 14. júna 2024. Projekt prináša nádej na vznik prvej syntézy, ktorá komplexne spracuje históriu prostitúcie na Slovensku. Na workshope sa diskutovalo o viacerých témach súvisiacich s prostitúciou a spoločenskými vzťahmi v rôznych historických obdobiach. Anna Fundárková prezentovala tému *Šľachtická česť, láska a moc v ranom novoveku* a skúmala prepojenie medzi mocou a intimitou v šľachtických kruhoch. Ingrid Halászová priniesla kunsthistorický pohľad na ikonografické diferenciacie medzi ranonovovekými kolekciami krásnych žien a vplyvných metres. Martina Vyskupová analyzovala náhrobný pomník grófký Terézie Gatterburgovej, milenky Štefana II. Illesházyho, a jeho význam v kontexte sériovej výroby sepulkrálného sochárstva. Miroslav Nemec predstavil prípad hybskej prostitútky z 18. storočia ako ukážku „najstaršieho remesla“ v malom meste. Katarína Répasová hovorila o možnostiach a výsledkoch výskumu prostitúcie v Komárne. Poukázala na regulačné praktiky mesta a organizáciu nevestincov. Gabriel Szeghy a Richard Papáč predstavili náčrt štruktúry pripravovanej publikácie o dejinách prostitúcie v Košiciach od stredoveku po začiatok 20. storočia. Ja som sa zamerala na prostitúciu v medzivojnovom Československu a analyzovala som problém v kontexte sociálneho vylúčenia.

V súčasnosti prostitúciu považujem za jav, ktorý má množstvo príčin a dôsledkov politickej, právnej, hospodárskej, sociálnej, hygienickej a zdravotnej povahy.²¹ Skúmaním sveta prostitútok a prostitútov sa dotýkame javov, ktoré unikajú pozornosti pri výskume majoritnej spoločnosti. Výskum zameraný na vybranú marginalizovanú skupinu pomáha včleniť historickú skúsenosť prostituujúcich osôb do všeobecného výkladu dejín. Zvolená téma úzko súvisí aj s feminizmom, pretože dejiny prostitúcie poskytujú

dynamický pohľad na intímny život žien v minulosti, fungovanie medicíny a patriarchátu. Zároveň akcentujú vzájomné vzťahy medzi rodom a sexualitou, ktoré sú neoddeliteľné od rasy, kultúrnej rozmanitosti a ekonomických okolností.²²

Posledné komplexnejšie dielo o dejinách prostitúcie od súčasných historikov bolo publikované v roku 2022 v monotematickom odbornom časopise *European Review of History*, kde vyšlo k danej problematike 14 článkov.²³ Táto publikácia nie je len zozbieraním náhodných historických anekdot o výmene slastí za peniaze, ale je skutočným pokusom poodhaliť nepoznané dejiny prostitúcie v širšom európskom kontexte. V úvode tejto výpravy sa nám otvára okno do sveta právnych normatívov v európskych politických systémoch, do policajnej praxe a temných kriminologických aspektov tajuplného fenoménu. Odtiaľ nás články prevedú regionálnymi dejinami prostitúcie a záver ponúka knižné recenzie zamerané na dejiny sexualít. Podstatné informácie pre české a slovenské dejiny priniesol článok českej historičky Anny Hájkovej s názvom *Why we need a history of prostitution in the Holocaust?*

Nové trendy v bádání dejín prostitúcie priniesla skupina výskumníkov, ktorá v roku 2018 usporiadala v Prahe medzinárodný workshop s názvom *Perspectives on the history of 'prostitution' in East-Central Europe*.²⁴ Workshop poskytol priestor na zdieľanie inšpiratívnych poznatkov a zároveň výziev do budúcnosti pri štúdiu tejto témy. Účastníci interdisciplinárneho workshopu diskutovali o možnosti integrácie dejín strednej a východnej Európy do súčasného svetového výskumu dejín prostitúcie.²⁵ Dôležité poznatky pre české a slovenské dejiny prostitúcie predstavili tri odborníčky: Anna Hájková, Judit Takács a Christiane Brenner. A. Hájková prezentovala výsledky výskumu zameraného na holokaust a poskytovanie sexuálnych služieb. Maďarská sociologička J. Takács analyzovala mužskú homosexuálnu prostitúciu v uhorskom prostredí na začiatku 20. storočia v príspevku s názvom *Male Prostitution and Homosexual Panic in Early 20th-Century Hungary*. Tretí signifikantný výskum s názvom *Expert Discourse*

on Prostitution in Socialist Czechoslovakia predstavila nemecká historička Ch. Brenner. Jej príspevok reflektoval odborný diskurz o prostitúcii v socialistickom Československu.

Magaly Rodríguez García a kolektív v rámci celosvetového interdisciplinárneho výskumu (2017) poukázali na dôležitosť aplikácie nových trendov do bádania dejín prostitúcie. Autori rozsiahlych štúdií publikovaných v zborníku *Selling Sex in the City: A Global History of Prostitution*²⁶ využili širokú škálu prístupov a popisali dejiny prostitúcie z najrozličnejších aspektov. Zborník je rozdelený do troch častí a každá z nich využíva iné perspektívy a metódy. Prvá časť zborníka poskytuje všeobecný pohľad na dejiny prostitúcie od roku 1600 po súčasnosť vo svetových mestách prostredníctvom perspektívy urban study. Zastúpené sú tam primárne veľkomestá, ktoré sú spájané s prostitúciou už niekoľko storočí. Ide napríklad o Paríž, Londýn, Amsterdam, Istanbul, Tel Aviv, Buenos Aires, Chicago, Havanu, Šanghaj a Singapur. V druhej časti autori nastolili otázky dotýkajúce sa pracovných a sociálnych podmienok prostitútok a prostitútov nielen v minulosti, ale aj v súčasnom svete. Tam historici skúmali vzťah migrácie k dejinám prostitúcie a popisovali vybranú tému i v rámci koloniálnych vzťahov a kategórie rodu. Autori uvádzajú, že vzájomné vzťahy medzi témami ako napríklad migrácia, pracovné podmienky, rod a kolonizácia prispievajú k lepšiemu pochopeniu zložitosti témy a štrukturálnych faktorov ovplyvňujúcich prostitúciu.²⁷

Dejiny prostitúcie očistené od bulvárnych správ a s premysleným konceptom reflektovala historička Nancy M. Wingfield v publikácii *The World of Prostitution in Late Imperial Austria*.²⁸ Svoj záujem orientovala na krajiny Rakúsko-Uhorska a tému spracovala pomocou širokej škály miestnych prameňov. Práca je dôležitá pre svoj syntetizujúci charakter, ktorý ukazuje, ako sa transformovala politická a sociálna prax k fenoménu prostitúcie vo Viedni, Prahe, Budapešti a menších mestách habsburskej monarchie v období „dlhého“ 19. storočia. Historička poukázala na nepriaznivé sociálne a pracovné podmienky v nevestincoch,

opísala každodenný život osôb, ktorých život bol určitým spôsobom spojený s prostitúciou (prostitútok, kupliarok a pasákov) a ich stratégie prežitia. Nezanevrela ani na fenomén kriminality, ktorý bol prepojený so životom vo verejných domoch.

V posledných rokoch sa bádateľská pozornosť nebojácne zameriava na intímnu históriu, dejiny tela, sexualít a prostitúcie. Pri pohľade na postmodernú historiografiu sa otvárajú dvere do sveta, kde zahalené tabu mizne a dáva priestor pochopeniu, prečo a ako sa spoločnosť stavala k dejinám obchodu so sexom. Moderná svetová historiografia reflektuje viacero tém a námetov, ktoré môžu poslúžiť pri výskume ako odrazový mostík. Aktuálne výskumné témy v oblasti dejín prostitúcie zahŕňajú niekoľko kľúčových oblastí. Jednou z nich sú dejiny prostitúcie v regionálnom priestore, kde sa skúma, ako sa tento fenomén prejavoval a bol regulovaný v rôznych regiónoch.²⁹ Ďalšou významnou témou je prepojenie holokaustu a prostitúcie, ktoré odhaľuje zložité a často tragické osudy jednotlivcov počas tohto temného obdobia.³⁰ Prostitúcia a totalitné režimy predstavujú ďalšiu oblasť záujmu, kde sa analyzujú spôsoby, akými autoritatívne vlády regulovali a kontrolovali obchod so sexom.³¹ Významný výskumný zámer v tejto oblasti predstavuje štúdium prístupov štátov k prostitúcii v historickom vývoji, ktoré odhaľuje meniace sa politiky a zákony týkajúce sa tohto javu.³² Homosexuálna prostitúcia je ďalšou oblasťou, ktorá prináša nové poznatky o marginalizovaných skupinách a ich skúsenostiach.³³ Nakoniec, výskum sexuálne prenosných chorôb a prostitúcie poskytuje kritické informácie o zdravotných aspektoch spojených s touto činnosťou a jej vplyve na verejné zdravie.³⁴ V neposlednom rade sa skúma aj prepojenie medzi prostitúciou a umením, ktoré odhaľuje, ako bola téma zobrazovaná a vnímaná v rôznych umeleckých dielach a obdobiach.

Od antických kňaziek lásky po sexuálne pracovníčky – náčrt historického obrazu prostitúcie

Na úvod kapitoly musím zdôrazniť, že písať o dejinách prostitúcie vyžaduje odlišný prístup než pri témach, kde je historický kontext čitateľom dobre známy. Dejiny prostitúcie zostávajú pre slovenského čitateľa tajomstvom, ktoré je potrebné prepojiť s dlhým sociálnym a kultúrnym vývojom. Preto vás pozývam na exkurziu do menej známych zákutí histórie prostitúcie, od staroveku cez stredovek až po novovek. Spoločne preskúmame, ako sa tento kontroverzný jav vyvíjal a aké spoločenské a kultúrne faktory ho ovplyvňovali.

Cesta k súčasnému poznaniu dejín prostitúcie bola plná významných zmien a ovplyvnená interakciou politických, náboženských a sociálno-ekonomických faktorov. Prvé reflexie prostitúcie môžeme sledovať už v staroveku. Odvtedy sa historický príbeh vyvinul z anekdotického rozprávania na vedecké skúmanie. Spočiatku bola táto téma zahalená tajomstvom a bulvárom, no napriek tomu mala významný vplyv na vývoj sexuality spoločnosti, verejného zdravia a ľudských práv.

Antické kňazky lásky

Slovo prostitúcia (lat. prostituere) má svoje korene v starovekej rímskej spoločnosti a označovalo osobu, ktorá verejne vystavuje svoje pohlavné orgány alebo sa ponúka verejnemu smilstvu. Vo svetovej literatúre boli prvé prostitútky často označované za kňazky slúžiace rôznym božstvám. Historici čerpajú informácie o danej téme z mezopotámskeho eposu o Gilgamešovi, starého približne štyritisíc rokov, kde je spomínaná kňazka Šamhat. Pripomeňme si, že epos vznikol niekedy medzi rokmi 2100 – 1200 pred našim letopočtom a rozpráva o hľadaní nesmrteľnosti. Hlavnou postavou je vládca z Uruku nazývaný Gilgameš, ktorý bol šťastí bohom a šťastí človekom. Napriek svojim božským koreňom bol smrteľníkom. Panovník vládol tvrdou rukou, a preto miestni

obyvatelia žiadali bohov, aby stvorili bytosť jemu rovnú. Bohovia vypočuli ich žiadosť a poslali do Uruku divocha Enkida, ktorý sa najprv stretol s kňažkou (tzv. neviestkou) z chrámu bohyne Ištar. Kňažka mu ukázala všetky druhy lásky. Podľa eposu spolu súložili šesť dní a sedem nocí bez prestávky.

Svetová historiografia často uvádza, že v staroveku existoval koncept chrámovej, rituálnej alebo posvätnnej prostitúcie. Tento kontroverzný koncept stále vyvoláva rozruch v odborných kruhoch, kde historici vedú spory o jeho skutočnej existencii. Začiatky konfliktu siahajú až do piateho storočia pred našim letopočtom, keď pôsobil Herodotos, otec dejepisu.

Herodotos sa pokúsil o prvú signifikantnú historickú reflexiu prostitúcie. Popísal sexuálny život starovekých negrécych kultúr v diele *História*.³⁵ Antické negrécke spoločnosti charakterizoval ako sexuálne uvoľnené, v ktorých prostitúcia hrala rolu v každodennom živote.³⁶ V rozprávaní o zvykoch z Lýdie³⁷ poukázal napríklad na úlohu prostitútok pri financovaní štátneho majetku.³⁸ Pri opise egyptskej kultúry tvrdil, že Cheops a Ramzes postavili pyramídy z peňazí svojich dcér, ktoré ponúkali sexuálne služby.³⁹ V roku 440 pred Kristom navštívil Babylon, kde pozoroval a opísal chrámovú prostitúciu.⁴⁰ Herodotos vo svojich dielach spomínal, že v babylonskom chráme bohyne Mylitty, čo je babylonský ekvivalent Ištar, museli všetky ženy aspoň raz v živote ponúknuť svoje telo cudzincovi za peniaze. Hotovosť potom odovzdali na oltár, ako cenu za svoje prepustenie. Sexuálna praktika mala byť rituálnym spôsobom, ako získať priazeň bohyne a zabezpečiť plodnosť. Tento typ prostitúcie mal preniknúť do Grécka z Orieutu, aj napriek tomu, že Gréci považovali za nedôstojné spájať kult Afrodity s verejnými domami.⁴¹

Chrámová prostitúcia sa spája s kultmi rôznych božstiev, najmä bohyne lásky a plodnosti, ako boli Ištar v Mezopotámii, Afrodita v Grécku alebo Aštarta vo Fenícii. V týchto kultúrach sa verilo, že sexuálny akt s kňažkou prináša duchovné očistenie a božskú priazeň. Kňažky, často nazývané „sväté prostitútky“, mali v spoloč-

nosti zvláštne postavenie a ich činnosť bola vnímaná ako posvätná služba. Napriek vybraným zmienkam zostáva otázka existencie chrámovej prostitúcie otvorená. Niektorí historici argumentujú, že takéto praktiky sú prehnané alebo nesprávne interpretované. Domnievajú sa, že Herodotove anekdoty boli výsledkom kultúrno-náboženského ohovárania a predsudkov, hlavne pre nedostatočné množstvo relevantných dôkazov o jej existencii.⁴² Iní však veria, že existujú dostatočné dôkazy na podporu existencie posvätnej prostitúcie v určitých starovekých kultúrach. Či už skutočne existovala alebo nie, koncept chrámovej prostitúcie ponúka zaujímavý pohľad na to, ako staroveké spoločnosti vnímali sexualitu, náboženstvo a spoločenské rituály.

Na záver je potrebné pripomenúť, že pri Herodotovom popise prostitúcie sa nemôžeme spoliehať na anekdoty, preto je potrebné mať kriticky pohľad a texty vnímať z pohľadu doby. V časoch, keď žil Herodotos (484 – 430 pred Kristom), bola antická spoločnosť silne patriarchálna, a to sa odrazilo aj vo vnímaní ženy, rodiny, nevery a prostitúcie. Žena bola vylúčená z verejnej sféry a podriadená mužovi vo všetkých oblastiach života. Rodina bola základnou ekonomickou jednotkou spoločnosti, ktorej úlohou bolo plodiť potomkov. Mužská nevera bola spoločnosťou akceptovaná, naopak ženská bola trestaná. Prostitúcia v staroveku bola považovaná za nutné zlo, ktorému nie je možno vymedziť jasné hranice, a predstavovala prostriedok na ochranu manželstva. Vykonávať sa mala v regulovaných verejných domoch.

Vnímanie antických gréckych sexuálnych a rodových vzťahov prezentuje napríklad dobový výrok štátnika a rétora Demostena (384 – 322 pred Kr.), ktorý vyhlásil: „*Hetéry máme pro rozkoš, souložnice pro souložení za dne, manželky pro řádné plození dětí a proto, abychom měli věrného strážce domácnosti.*“⁴³ Hetéry v antickom svete boli slobodné a samostatné spoločnice – družky, ktoré poskytovali rozkoš na zaplatený okamih. Vo všeobecnosti boli pre mužov príťažlivé nielen vzhľadom, ale aj vzdelaním. Tieto ženy tvorili spoločenskú skupinu rozdelenú na rozličné stupne.